"अयोमुखेश्च विहगैर्द्रावयिष्ये महारथान् ॥") सूर्य्यः । चन्द्रः । इति शब्दरत्नावली ॥ ग्रहः । इति धरणिः ॥

विहङ्गः, पुं, (विहायसा गच्छतीति । ३।२।३८। इत्यत्र "गमेः सुपीति ।" खच् । "विहायसो विह च ।" इति विहादेशः । "खच डिद्वक्तव्यः ।" इति डित्व ।) पक्षी । इत्यमरः ॥ (यथा, रघुवंशे । १ । ५१ ।

"सेकान्ते मुनिकन्याभिस्तत्क्षणोज्झितदृष्टकम् ।
विश्वासाय विहङ्गानामालवालाम्बुपायिनाम् ॥")

बाणः । (यथा, महाभारते । ८ । ६६ । ३५ ।

"त्वत्प्रेरितैर्लोहिताङ्गैर्विहङ्गैः ॥")

मेघः । चन्द्रः । सूर्य्यः । इति शब्दरत्नावली ॥ (नागविशेषः । १ । ५७ । ११ ।

"विहङ्गः शरभो मेदः प्रमोदः संहतोपनः ॥")

विहङ्गमः, पुं, (विहायसा गच्छतीति । ३।२।३८। इत्यत्र । "खच्प्रकरणे गमेः सुप्युपसंख्यानम् ।" इति काशिकोक्त्या खच् । "विहायसो विह च ।" इति विहादेशः ।) पक्षी । इत्यमरः ॥ (यथा, महाभारते । ३ । २७४ । ३६ ।

"आक्रम्य रत्नान्यहरत्कामरूपी विहङ्गमः ॥"

सूर्य्यः । यथा, मार्कण्डेये । १०६ । ६७ ।

"छन्दोभिरश्वरूपैश्च सप्तदृग्युक्तैर्विहङ्गमम् ॥")

विहङ्गमा, स्त्री, भारयष्टिः । इति शब्दरत्नावली ॥ बाँक इति भाषा ॥

विहङ्गराजः, पुं, (विहङ्गानां राजा । समासे टच् ।) गरुडः । इति हलायुधः ॥ (यथा, शिशुपालवधे । १ । ७ ।

"विहङ्गराजाङ्गरुहैरिवायते-
र्हिरण्मयोर्व्वीरुहवल्लितन्तुभिः ॥")

विहङ्गिका, स्त्री, भारयष्टिः । इत्यमरः ॥ बाँक इति भाषा ॥

विहत, स्त्री, गर्भोपघातिनी गौः । इति संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः ॥

विहतः, त्रि, विशेषेण हतः । विनष्टः । विपूर्व्वकहनधातोः क्तप्रत्ययेन निष्पन्नमिदम् ॥

विहननं, क्ली, (वि + हन + ल्युट् ।) विघ्नः । हिंसा । तूलपिञ्जलः । इति मेदिनी । ने, २१० ॥

विहरः, पुं, (वि + हृ + अप् ।) वियोगः । इति हलायुधः ॥

विहरणं, क्ली, विहारः । विपूर्व्वकहृधातोरनट्प्रत्ययेन निष्पन्नमिदम् ॥ (यथा, भागवते । १० । ३१ । १० ।

"विहरणञ्च ते ध्यानमङ्गलम् ॥"

प्रसारणम् । यथा, पाणिनौ । १ । ३ । २० ।

"आङो दोऽनास्यविहरणे ॥"

आहरणम् । यथा, मार्कण्डेये । १६ । ३७ ।

"नाभिविहरणञ्चैव क्रतुभावश्च लक्ष्यते ।
नवाप्यायनमस्माकं विना होमेन जायते ॥")

विहसितं, क्ली, (वि + हस् + क्तः ।) मध्यमहास्यम् । इत्यमरः ॥

विहस्तः, त्रि, व्याकुलः । इत्यमरः ॥ (यथा, रघुः । ५ । ४६ ।

"रामापरित्राणविहस्तयोर्धं
सेनानिवेशं तुमुलं चकार ॥")

पण्डितः । इति मेदिनी ॥ (यथा, हरिवंशे । २३७ । २८ ।

"नानायुधविहस्तानां त्वरितानां प्रधावताम् ।
चूर्णितोत्क्रुष्टनिनदैर्गजहृंहितनिस्वनैः ॥")

विकरः । (यथा, विख्यातविजये । २ अङ्के ।

"विगतरथविहस्तन्यस्तशस्त्रप्रमत्त-
स्खलितगतिभयार्त्तान् नैव जातु प्रहर्त्ता ॥")

पङ्के, पुं । इति शब्दरत्नावली ॥

विहा, य, (ओहाक् त्यागे + "विभाषा विहा ।" पाणि० ४ । ३६ । इति निपातनात् आ ।) स्वर्गः । इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥

विहापितं, क्ली, (वि + हा + णिच् + क्तः ।) दानम् । इत्यमरः ॥

विहायः, [स्] क्ली पुं, आकाशः । इत्यमरः ॥ (यथा, साहित्यदर्पणे । १० ।

"कान्तायते स्वर्गसुखेन वारि
वारीयते स्वच्छतया विहायः ॥"

त्रि, महान् । यथा, निरुक्ते । ४ । १५ । "विहायसस्तोमिरिन्द्रम् ।" "विहायसो महान्तः ॥" इति यास्कः ॥ यथा च निघण्टुटीकायाम् । ३ । ३।१२ । "विहायाः । वहिहाधाञ्भ्यश्छन्दसि । उणा० ४ । २१५ । इति जहातेर्जिहीतेर्व्वा बाहुलकात् युगभावेऽपि युगागमो निपात्यते ॥" यथा, ऋग्वेदे । ४ । ११ । ४ ।

"तद्वाजी वाजंभरो विहायाः ।"

"विहायाः महान् ।" इति तद्भाष्ये सायणः ॥)

विहायाः, [स्] पुं, पक्षी । इत्यमरः ॥

विहायसं, क्ली पुं, आकाशः । इत्यमरटीकायां मथुरेशः ॥ (यथा, महाभारते । १।६३।१४।

"आतिष्ठस्व रथं राजन् विक्रमस्व विहायसम् ॥")

विहायसः, पुं, पक्षी । इत्यमरटीकायां भरतः ॥

विहायसा, य, आकाशः । इत्यमरटीकायां मथुरेशः हेमचन्द्रश्च ॥ (पाणिनौ च "खरादिनिपातमव्ययम् ।" १।१।३७। इत्यत्र गणितम् ॥)

विहारः, पुं, (वि + हृ + घञ् ।) क्रीडार्थं पद्भ्यां गमनम् । तत्पर्य्यायः । परिक्रमः २ । इत्यमरः ॥ (यथा, गीतायाम् । ११ । ४२ ।

"यच्चावहासार्थमसत्कृतोऽसि
विहारशय्यासनभोजनेषु ॥")

भ्रमणम् । स्कन्दः । लीला । (यथा, रघुवंशे । ६ । ४८ ।

"प्रक्षालनाद्धारिविहारकाले ॥")

सुगतालयः । इति मेदिनी ॥ बिन्दुरेखकपक्षी । इति शब्दचन्द्रिका ॥ वैजयन्तः । इति शब्दमाला ॥

विहारी, [न्] त्रि, (विहर्त्तुं शीलमस्येति । वि + हृ + णिनिः ।) परिक्रमी । विहारकर्त्ता । विहारशब्दादस्त्यर्थे इनिप्रत्ययेन निष्पन्नमिदम् ॥ (यथा, नैषधे । ३ । १५ ।

"धार्य्यः कथङ्कारमहं भवत्या
वियद्विहारी वसुधैकगत्या ॥")

विहितः, त्रि, (वि + धा + क्तः ।) विधेयः । यथा,

"विहितस्यानुष्ठानात् निन्दितस्य च सेवनात् ।
अनिग्रहाच्चेन्द्रियाणां नरः पतनमृच्छति ॥"

इति प्रायश्चित्ततत्त्वम् ॥

विहितिः, स्त्री, (वि + धा + क्तिन् ।) विधानम् । यथा,—

"चितिविजितिस्थितिविहितिव्रतरतयः परगतयः ।
जरत्तरुधुर्गुरुदुधुर्युधि कुरवः खमरिकुलम् ॥"

इति दण्डी ॥

विहीनः, त्रि, (वि + हा + क्तः ।) विशेषेण हीनः । यथा, तन्त्रसारे ।

"षोढान्यासविहीनो यः प्रणमेद्देवि पार्व्वतीम् ।
सोऽचिरान्मृत्युमाप्नोति नरकञ्च प्रपद्यते ॥"

व्यक्तः । यथा,—

"विहीनश्च धनैर्दारैः पुत्रैरादाय मे धनम् ।
वनमभ्यागतो दुःखी निरस्तश्चाप्तबन्धुभिः ॥"

इति मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्यम् ॥

विहृतं, क्ली, (वि + हृ + क्तः ।) स्त्रीणां स्वाभाविकदशविधालङ्कारान्तर्गतालङ्कारविशेषः । यथा,

"लीला विलासो विच्छित्तिर्व्विब्बोकः किलकिञ्चितम्
मोट्टायितं कुट्टमितं ललितं विहृतं तथा ।
विभ्रमश्चेत्यलङ्काराः स्त्रीणां स्वाभाविका दश ॥"

इति हेमचन्द्रः ॥

विहृतिः, स्त्री, विशेषेण हरणम् । विशेषेण बलात्कारः । विपूर्व्वहृधातोः क्तिप्रत्ययेन निष्पन्नमिदम् ॥

विहेठः, पुं, (वि + हेठ + अच् ।) विहेठनम् । विपूर्व्वहेठधातोरल्प्रत्ययेन निष्पन्नमिदम् ॥

विहेठनं, क्ली, (वि + हेठ + ल्युट् ।) हिंसा । मर्द्दनम् । विडम्बनम् । इति मेदिनी ॥ विबाधा । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

विह्वलः, त्रि, (वि + ह्वल + अच् ।) भयादिनाभिभूतः । खाङ्गधारणाशक्तः । तत्पर्य्यायः । विक्लवः २ । इत्यमरः ॥ (यथा, रघुः । ८।३७।

"क्षणमात्रसखीं सुजातयोः
स्तनयोस्तामवलोक्य विह्वला ।
निमिमील नरोत्तमप्रिया
हृतचन्द्रा तमसेव कौमुदी ॥")

विलीनम् । इति हेमचन्द्रः ॥

वी, ल ईलवत् । कान्तिगतिव्याप्तिक्षेपप्रजनखादने । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (अदा०-पर०कान्तौ अक०-गतौ व्याप्तौ क्षेपे प्रजने खादने च सक०-अनिट् ।) ल, वेति । इति दुर्गादासः ॥

वीः, पुं, (वयनमिति । वी गतौ + न्यङ्क्वादित्वात् भावे क्विप् । अभिधानात् पुंस्त्वम् ।) गमनम् । इत्येकाक्षरकोषः ॥